

CRIMINALITEIT IN GENT IN DE VORIGE EEUW Uit een politierapport (1955)

Woord vooraf (red.)

Een trouwe lezer bezorgde aan het DSMG (Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis Maurits Gysseling) in het Sint-Amandsbergse Begijnhof een gestencild rapport getiteld 'Criminaliteit te Gent' opgemaakt door kapitein-kommandant Rys. Dit circuleerde in beperkte kring onder Gentse rijkswachters, destijds in de Ridderstraat. De tekst is gebaseerd op archiefgegevens verzameld en bewaard door de rijkswacht met de BOB (Bijzondere Opsporings Brigade) en, zoals in de inleiding aangegeven: 'eigen ondervinding en vaststellingen'. In de referentielijst vinden we, naast de hierboven aangehaalde archiefbronnen en enkele buitenlandse werken, alleen het proefschrift van K. Mortier (1954) over criminaliteit in de stad Gent. Naast talrijke cijfers uit de jaren 1950-1954 bevat het rapport enkele beschrijvingen van probleemtoestanden.

Hoewel nog niet veel ouder dan een halve eeuw, zien we hier een wereld beschreven die wij ons nog amper kunnen voorstellen. Daarom nemen we het graag over in GT. Omwille van de historische waarde van het document worden drie tekstfragmenten onveranderd gepubliceerd in dit en volgende GT nummers. Slechts hier en daar werd een synoniem of korte uitleg tussen haakjes toegevoegd om de zaken begrijpelijk te maken, bv. een gewijzigde straatnaam. Een enkele passage werd uit de tekst gelicht en als onderschrift gebruikt bij een figuur. De afbeeldingen zelf werden toegevoegd door GT. Ook de indeling in drie delen met de titels 'Onderbergen Pand', 'Probleemwijken en -straten' en 'Uitlokkende factoren', is van GT makelij.

In het hiernavolgende eerste deel springen vooral de schrijvende woonomstandigheden in het oog. De auteur van het politierapport laat zijn beschrijving niet toevallig voorafgaan door een citaat van Mirabeau (1715-1789), schrijver van politieke en economische studies: 'l'entassements des hommes, comme celui des pommes, engendre la pourriture'. Die opstapeling van mensen, uiteraard heel arme mensen, zien we nog het meest uitgesproken in wat toen de ergste stadskanker was: het vervallen dominicanenklooster in Onderbergen. Naast heel arme mensen van het type 'vierde wereld', woonden er enkele kunstenaars. Valère Depauw situeerde een braaf en godvruchtig verhaal 'Wij artisten' (1943) in dat milieu.

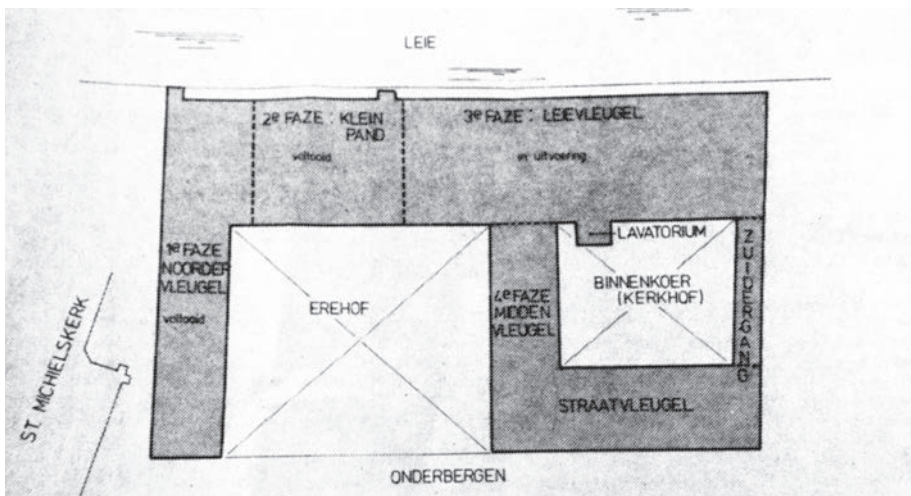
Het vroegere klooster stond toen algemeen bekend als 'het' Pand. Nu kennen we het als het voorbeeldig gebruikte 'Universitaire Pand', terwijl benaming Pand een paar tientallen jaren na de restauratie opschoof naar het Caermerspand in het Patershol, iets gelijkaardigs, maar veel minder erg. De voorganger was toen al vergeten. Om verwarring te vermijden, noemen we het hierna beschreven gebouwcomplex het Onderbergen Pand. In ditzelfde GT brengen we in een apart artikeltje ook enkele feiten en beelden samen uit de tijd dat deze plek ontruimd werd en allerlei projecten gemaakt werden om van Onderbergen iets moois – of lelijks te maken. Dat speelde zich af kort na wat hier volgt.

DEEL 1. ONDERBERGEN PAND

Het Pand staat gekend in de bevolkingsregisters als zijnde de huizen dragend de onpare nummers van 1 tot en met 15 (afb. 1 en 2). Het merkwaardigst gedeelte, op ons standpunt is nr. 7. Dit heeft een totale oppervlakte van circa 2.000 m² en is bewoond door 206 personen waarvan 35 kinderen onder de 20 jaar en 25 wettelijk gehuwde paren. Tussen die oppervlakten ligt een koer van circa 200 m², garages en bergplaatsen. De meeste bewoners zijn alleenstaande mannen of vrouwen. Ieder 'appartement' bestaat uit een of meer plaatsen. Deze worden verhuurd, naargelang, van 70 Fr. tot 150 Fr. per maand (70 Fr. voor zij die er woonden vóór 1940). Eén persoon betaalt er nochtans maandelijks 450 Fr. voor een plaats van 4 op 7 meter en een kamertje van 3 op 3 m. Het gezin bestaat er uit vader, moeder en 4 kinderen, allen minder dan 8 jaar. Een andere familie met 4 kinders betreft er een plaats van 4 op 5,5 m. Modern comfort! Wat niet in huis kan ondergebracht worden, wordt in de gang gezet. Er dient aangestipt dat in dit capharnaum (warboel) er vroeger twee (appartementen waren) en nu nog één pied-à-terre, betrokken door een persoon van aanzien: een kunstschilder heeft er ook zijn atelier.

De bevolking van 't Pand is weinig arbeidzaam: 17 personen hebben een beroep (metser, chauffeur, betonarbeider, enz...) doch zijn meestal niet gespecialiseerd. Al de andere personen (buiten kinderen) zijn ouderdomspensioneerden of leven van de Openbare Onderstand. Twee huishoudens hebben als enig inkomen wat ze gaan rapen in vuilbakken of op de 'storten'. Vele zijn beroepsdoppers.

De kinderen worden in dit milieu op verschillende manieren verzorgd. Sommigen hebben oppassende ouders en, buiten de gebrekkige huisvesting, genie-

Afb. 1. Plattegrond met de indeling van het Onderbergenpand tijdens de restauratie (DSMG Vliegende Bladen, Gent, reeks Bebouwing – mannenkloosters). Bemerkt de fantasievolle benaming ‘Erehof’ voor wat het oorspronkelijk ingesloten tweede pandhof was. Een vergelijking met de indeling als ‘woonkazerne’ in de hier beschreven periode halverwege vorige eeuw valt niet gemakkelijk te maken. Vergelijk met volgend citaat uit het rapport Rys opgemaakt in 1955. ‘Dit groot gebouw is onderverdeeld door de bewoners in sectoren. De Leie sector: de kant gelegen langs de Leie die omvat de ‘Grote corridor’ (met 43 kamers), de ‘Lage corridor’ (met 13 kamers) en de ‘Hoge corridor’ (met 15 kamers). Het Klein Pand: langs Sint-Michielskerk (7 kamers). Het nieuw kwartier (8 kamers en 7 op de verdieping). Het Bouw I : ingang (13 kamers) en de verdiepingen met 10 en 16 kamers. De Westcorridor (6 kamers), de Billiardcorridor (9 kamers), de Oostcorridor (6 kamers), en uiteindelijk de Zuidcorridor (6 kamers: niet meer betrokken). Tussen die oppervlakten ligt een koer van circa 200m², garages en bergplaatsen’.

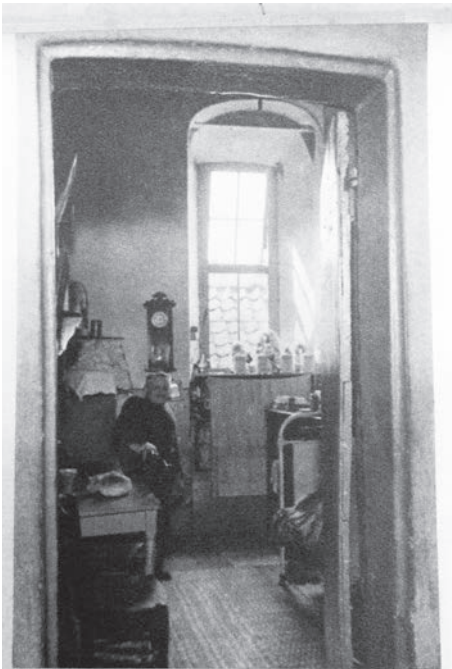

Afb. 2. Binnenkoer (De Stad, 23 juli 1937) toen het Pand er nog redelijk proper uitzag.

ten ze een normaal kinderleven (de zedelijke gevaren op zij gelaten); de andere kinderen, en 't is de grootste hoop, zijn aan hun lot overgelaten. De oudsten zorgen voor de jongste en ieder trekt wat zijn plan voor eten en netheid. De school wordt regelmatig gevolgd, meer als ontlasting van de ouders, die ook tijdens de verloven de kinderen voor 'verse' lucht naar de kosteloze kolonies sturen. Bij ziekte van enig belang is er de ambtshalve overbrenging naar het stedelijk gasthuis.

De huisvesting is zoals ik reeds zegde zeer gebrekkig. In vele gangen moet men, om zeker te zijn zijn nek niet te breken, licht gebruiken. Bijna overal regent het door. Het water wordt getapt aan een kraantje voor een lange gang, en de WC's zijn meer onnoemelijke vuil(h)aarden dan iets anders. Het is dan ook gewoonlijk de emmer die gebruikt wordt en die, volgens de hygiënische principes van de bezitter eens of meer per dag, of als het niet anders meer kan, gereinigd wordt. Gebroken ruiten worden gewoonlijk door planken of een stuk balatum vervangen of bijgewerkt. Sinds vele jaren zijn de gangen, enz...

niet meer gewit geweest en de gezamenlijke vuilnisbak wordt niet steeds gebruikt, want overal wordt wat vuil gesmeten, geveegd of achtergelaten. Zelfs de nachtemmers worden er kortweg op overgekeerd.

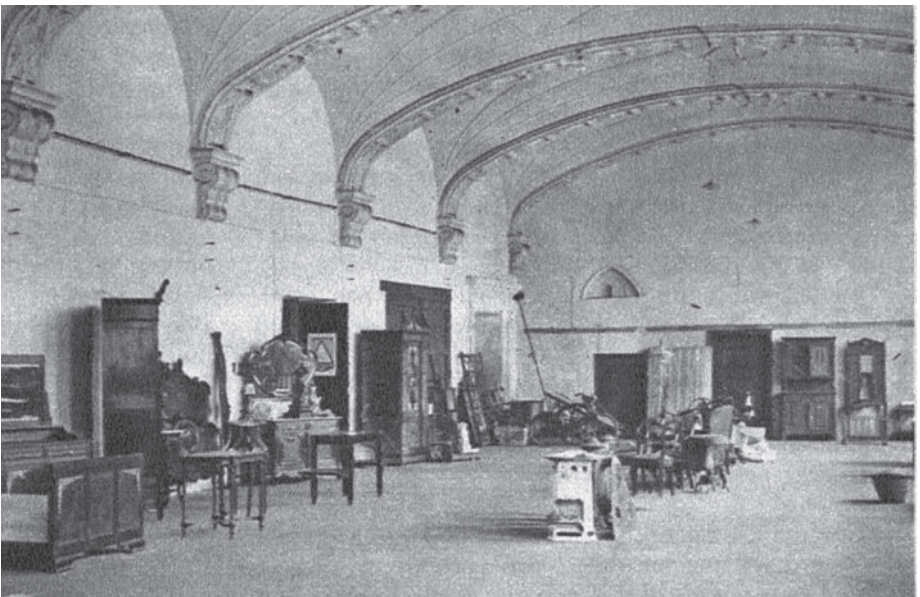
In de gewezen cellen der kloosterlingen wonen nu „oude jonkmannen”, artiesten en andere leeken.

Afb. 3. Een beeld uit de tijd dat het Pand nog volop bewoond was (De Stad, 1937).

De toestand van de huisvesting is zo, dat een zekere dag een genaamde Tryphon die aan zijn kachel zich zat te warmen met gans zijn inboedel plotseling een verdiep lager lag, bedolven onder zijn huisraad. De plankenvloer, door en door rot, had zich begeven en kortweg was alles naar beneden gevallen, de brandende kachel had het vuur gezet aan wat in de onderste verdieping lag, oud opgerabbeld papier, eigendom van een andere bewoner. Wat nu gedaan? De eigenaar liet Tryphon een maand voor niets wonen om de opgelopen schade te herstellen en Tryphon bleef op het onderste verdiep wonen;

Afb. 4. Een kijkje in een groter appartement in de vroegere kelderkeuken van het klooster, kort voor de restauratie (brochure – Ministerie van Openbare Werken, DSMG).

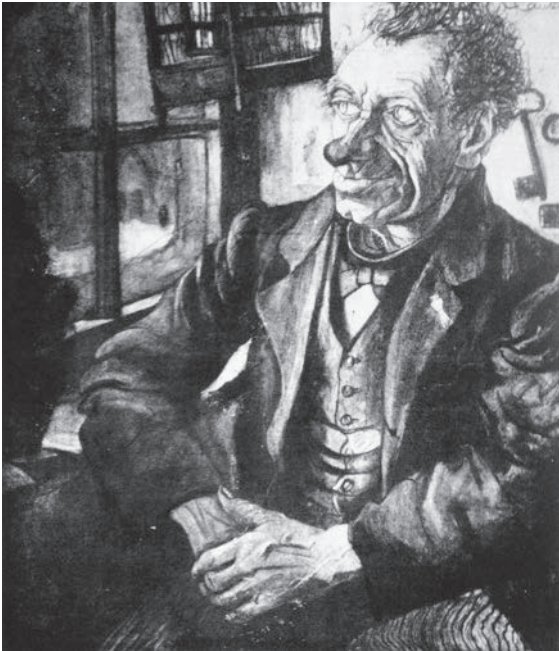

Afb. 5. Een gedeelte van de 'Grote Corridor' in gebruik als verkoopzaal (De Stad, 1937).

hij had de kamer met de hoogste zoldering en was ook tevreden.

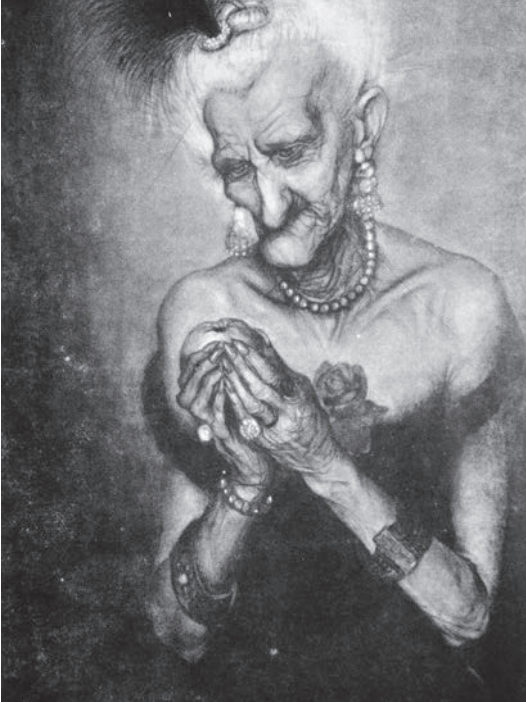
De mentaliteit in 't Pand is bijzonder. Ik haal aan dat enkele maanden geleden J.V., ouderling van 74 jaar, een gekende dronkaard, volgend avontuur overkwam. De gazetdrager kwam 's morgens vroeg bij de huisbewaarsters, gans ontdaan aankloppen: beneden de grote trap van de Grote Corridor lag een man die wat aan 't hoofd bloedde. Hij verroerde niet en naast hem stond een kaars te branden. Hoe dat allemaal aaneen haspelen? De huisbewaarder loopt mee naar de plaats en men vindt er niets meer. Was er zinsbegoocheling in het half duister van de vroege morgen in die treurige trapzaal? Wel neen! J.V. was 's nachts goed zat binnengekomen, hij vertelde het zelf, en was van de arduinen trap gevallen. Een vrouw vertelde verder dat ze binnengekomen was in de late uurtjes en dat ze over een lichaam (dood of levend) was gestruikeld. Om verdere gelijkaardige ongevallen te voorkomen was ze in haar logement een kaars gaan halen en liet deze naast J.V. branden om 't gevaar aan te wijzen. Tussen 't ogenblik dat de dagbladventer J.V. eerst had gezien en de aankomst

van de huisbewaarder, was de dronkaard wakker geworden had de kaars gezien, deze uitgeblazen en er mede naar zijn logement getrokken.

Afb. 6. Onder de kunstenaars die het wereldje van het Onderbergen Pand tekenden en schilderden, neemt Cecile Cauterman een bijzondere plaats in. Als niemand anders gaf ze die mensen teder karikuraal weer. Het was 'haar' onderwerp (Uit: Van Herrewege, H., Cécile Cauterman, Gent, zonder jaartal).

Men kan gemakkelijk in 't Pand sterven zonder dat iemand van iets weet, en meer dan eens werd een lijk slechts gevonden dagen na de dood als de ontbinding zich liet opmerken door de lijkgeur. Het logement van Coralie was zo vuil dat men geen kleur meer kon onderscheiden; de muren waren 'behangen' met doodgeslagen ongedierte. De moraliteit van 't Pand lijdt natuurlijk veel van deze promiscuïteit. Bijna al de alleenstaande per-

Afb. 7. Een dergelijk figuur kon zo uit het rapport Rys gestapt zijn (Uit: Van Herrewege, H., Cécile Caeterman).

sonen hebben er een minnaar of minnares die tijdens de dag bezoek brengen. Men citeert onder meer een zekere V.T., vrouw van circa 65 jaar, die jarenlang een soort geheime herberg aldaar uitbaatte en er slechts oude mannen in toeliet. De normale tenue van V.T. was de volkomen naaktheid en zo liep ze wel eens door de gangen zonder zich meer te storen naar andere personen of kinderen die deze gangen gebruikten.

De huidige criminaliteit van 't Pand is gering; de bewoners schijnen te lui om nog te stelen. Het strafregister van hen is nochtans praktisch nooit blanco en de meest voortkomende inbreuken zijn diefstal, smaad, slagen en dronkenschap. Maar op zeer eerbare

plaatsen volgen kort daarop: heling, overspel, landloperij, aanranding op eerbaarheid, ontucht, misbruik van vertrouwen en veel dergelijke.

Het Stadsbestuur van Gent nam einde 1954 het besluit dat 't Pand diende aanzien als ongezond, uitgenomen de Leie kant van de Grote Corridor en dat al de andere bewoners vóór 1 Juni 1955 dienden te verhuizen.